

Я вже не був собою, я був кимось іншим,
але саме тому я врешті був знову собою.

Роберт Вальзер. Прогулянка

І буде гуркіт гір, що валяться, і розбурханих потоків
у морях, що розливаються,
і ревіння вогню, і розгніваний вітер.

Тибетська книга мертвих

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Якщо Бог нам батько, то диявол – нерозлучний друг.

Ви слухаєте Радіо Ніч, і з вами Йосип Ротський, він же Йос. У мене щойно вибило дванадцяту, і я тут буду до ранку. Сьогодні 13 грудня, п'ятниця – як бачите, все ідеально: найгірше число найгіршого місяця в найгірший день тижня. У нас незла нагода побути разом.

Я не сам у цих стінах. Завдяки зеленим вогникам на студійній мапі світу я бачу, де мене слухають, і якби я не був такий остаточний паскудник, то зворушено проголосив би, що сьогодні навіть щасливий – так вас багато. І вас більшає.

Й от я (визнаю, майже щасливий) дивлюся на цю позитивну мінливість: як обидві земні півкулі поступово вкриваються розсипами зелених цяточок, here, there and everywhere, а деякі з них уже позливалися в невеличкі зелені анклав. Досить амбітний початок, як на таку собі звичайну, з дозволу сказати, цілком домашню радіостанцію.

Нуль годин три хвилини на моєму годиннику. Я наголошую «моєму» з огляду на розташування. Місцина, де я переховуюся за чотирма мурами... Так, я знову переховуюся, хоч ніби скільки ж можна!.. Гаразд, по-іншому: місцина, де я перебуваю в цих чотирьох стінах, розташована дуже вдало для того, хто зібрався оголошувати час. Я приблизно там, звідки починається його відлік. Пригадуєте всю ту початкову геофізику? Ні, я не у Грінвічі і не в Алжирі, Малі чи Буркіна-Фасо, як і не на заході Франції й не на сході Іспанії. Вгадайте, де я.

Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Підказкою хай буде вітер. Ви не можете чути його онлайн, але він є. Він усе одно онлайн. Повірте мені, він біс-нується назовні за цими стінами. Я так само не можу його чути, але я в ньому впевнений. Він обов'язково є, і він несе далі на північ, до Шпіцбергену й Полярного кола, все, що лиш може схопити: якісь уламки корабельних оргів, крила літаків, душі пілотів, уривки брезенту, шматки кори, таємні запахи лишайників, дерев'яні свищики, їхні звуки, пташине пір'я. В його потоках купаються безпорадні, мов кити, північні ангели.

Друга вам підказка – якраз у них, у китах. Вони десь тут, зовсім близько, сунуть, як сомнамбули, своїми шляхами у великому безмов'ї глибин, обгорнуті нашаруванням теплих жирів і масивом водяних товщ. А я поруч. Я в океані, причому ніхто не скаже, в якому з двох. Це ще Атлантичний чи вже Льодовитий? Де їхні межі? Море Норвезьке чи Гренландське? Втім, о цій порі, посеред зими і грудневої ночі, всі вони до біса льодовиті. Сто чортів їм у пельку, як повідав би морський вовк.

Ви ще не вгадали? Вам недостатньо двох підказок? Третьої не буде.

Я на острові, який не має назви. Це Нульовий меридіан. Тут нуль годин шість хвилин за Гринвічем і щойно почався новий день 13 грудня. Усе, що від мене на схід, уже переступило його межу. Для тих, хто на захід, вона ще попереду. Ви ще тільки наближаєтеся до вашого 13 грудня. Я кажу це спеціально для слухачів з Баффінової Землі, бо кілька зелених цяточок на мапі свідчать, що й там вони є. Крім того, мене сьогодні слухають у Берліні, штат Массачусетс, і за дивним

Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

збігом – так само в Берліні, штат Коннектикут, а ще в Ате-
нах, Кентуккі, і в Афінах, Іллінойс, у Версалі та Росії (як пер-
ший, так і друга – штат Огайо), в Італії й Одесі (обидві –
Техас), в Палермо на Сицилії й Палермо у Північній Дакоті,
у трьох Петербургах і Піттсбурзі, в Єрихонах тасманійсько-
му й каліфорнійському, Вифлеємах пенсильванському, вірджин-
ському, каролінському та новозеландському, в усіх чотирьох
Єрусалимах Америки та у п'ятому, справжньому, в незлічен-
них інших містах і місцях, як, наприклад, в Алілуя, Небраска.

Цієї ночі я маю дещо вам розповісти. Саме цієї ночі – з її
вже майже до максимуму розтягнутою темрявою. З її на-
тягнутою нам на бідні голови, наче вселенська безпросвіт-
на чорна ковдра, темрявою. Ще тиждень – і буде найдовша
ніч. Але я не хочу нічого відкладати. Світловий день і вчора
ледве відбувся. Якись чотири години блідої небесної розмазні,
свинцеві хвилі, свинцеві скелі, свинець на горизонті й за ним,
жменя-друга перелітного снігу, вітер і помірний, до семи ба-
лів, але вже шестиденний шторм. День закінчився, так і не
почавшись: о другій по обіді різко стемніло, і морські птахи
всією колонією прокричали останнє «прощай», поки я ходив
туди й назад по внутрішній терасі.

Знаєте, я про щось хотів попередити. Вас, які поки що
мене слухають і яких прибуває. Так от. Я точно не врятую
вас і навряд чи якимось допоможу. Але в будь-якому разі я запо-
вню вашу ніч безсонням. Це радіо для тих, які

дійшли до межі
забились у глухий кут
не бачать нічого попереду

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

не сплять уночі
не хочуть спати вночі
взагалі ніколи не сплять
не сплять і думають
нерухомо лежать із відкритими очима

У мене для таких, як ви, трохи улюбленої музики.

Сьогодні я почав жартом: «Якщо Бог нам батько, то диявол – найближчий друг». (Я спершу сказав «нерозлучний», але можна й так. Найближчий, найкращий.) Моя розповідь трохи про це. Якби я був не я, то з поважними інтонаціями проказав би далі таке: «Ця історія про непрості стосунки оповідача зі своїми батьком і найближчим другом. Про нестерпний вибір між повагою до першого й потягом (щоб не сказати любов'ю) до другого».

Але на моєму годиннику нуль годин одинадцять хвилин, і час на музику.

Libomyr Melnyk. Ripples in a Water Scene. Брижі на сцені води.

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

1

Міжнародний інтерактивний біографічний комітет (ІІВС) – інституція, до тієї міри впливова і респектабельна, що я вже протягом двох десятиліть років виборюю для себе право стати її членом-кореспондентом, – доручив мені написати розширений і прокоментований життєпис такого собі Йосипа Ротського. Це завдання я прийняв не лише з потаємною глибокою вдячністю, але і з відповідальним усвідомленням його особливої складності. Адже нічого подібного мені ще робити не доводилося. Сума знань про особу, чий життєвий шлях я мусив задокументувати цілком і повністю, без вигадок і прогалин, видавалася не набагато більшою за нуль і полягала в самих тільки імені та прізвищі.

Зрештою, й ці мінімальні дані не виглядали аж надто певними. Зокрема ім'я. Чи справді Йосип? А якщо трохи архаїчніший Осїп? Чи, скажімо, Йосиф? Не кажучи про Йозефа і Юзефа? А що вже Йоасаф і Йосафат?

Йосип Ротський. Претензійний гібрид Бродського і Рота. Останній, до речі, за місцем свого походження так само бродський, точніше, бродівський. Але це відхилення.

Після серії медитацій та скрупулятного прочісування всіх можливих мережевих ресурсів я дійшов кількох

перших висновків. Передусім – про те, що Йосип Ротський справді існував, а можливо, й далі існує. Тобто він у жодному разі не є витвором уяви когось із комітетських посадовців. Ніхто в Комітеті не мав наміру запустити в обіг чергову біографічну фікцію – це я міг підтвердити навіть під тортурами. Інша річ, навіщо він, Йосип Ротський, був аж так потрібен Комітетові. Я здогадувався, що відповідь почне вимальовуватися разом із просуванням мого дослідження.

На початку були крупинки. Мені вдалося дізнатися, що Йосип Ротський отримав часткову музичну освіту і, здається, володів кількома клавішними інструментами. На початку 1990-х він грав у складі певного бенду і навіть гастролював (за його власним висловом, *турив*) у Сербії. Втім, це могла бути й Македонія. Сербської мови він не навчився, але часом імітував усілякі сербоподібні звороти. Так, озираячись услід якимось особливо звабленим лініям чи опуклостям, він міг захоплено проказати «какова мálіца!», що, за його вигадкою, рідною йому мовою означало б «яка дівчина!». Часом він ішов у цьому задалеко й додавав «какова задніца!». Втім, нічого брутального він на увазі не мав: під *задніца* розумілась особа, що, розминувшись з ним, опинялась позаду. Та, що дефілювала би попереду, могла називатися *предніца*.

Він узагалі любив користуватися власними, щойно вигаданими словами. Деякі з них до нього поверталися, інші зринали одноразово.

У попередньому житті, яке випало на злам XV і XVI сторіч, він, до речі, так само був музикантом, але, здається, значно вправнішим.

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Крім того, я дізнався, що Йосип Ротський доволі часто зодягав однотонні, радше світлі сорочки. Хоч і чорне цілком незле йому підходило. Можливо, це пояснювалося гетерохромією – досить рідкісним явищем, за якого райдужна оболонка кожного ока має інше забарвлення. Достеменно відомо, що одне око Ротського було зеленаве. Пправе чи ліве – мені встановити не вдалося. Колір другого ока поки що теж.

Свою країну Йосип Ротський покинув вимушено. Є всі підстави думати, що це пов'язано передусім із поразкою революції, в якій – і в революції, і в поразці – він відігравав одну не з останніх ролей. Звідси ж – його дуже ймовірна участь у певному замаху на політичне вбивство. Здається, успішному.

Приблизно стільки я вже знав про Йосипа Ротського, коли задля продовження розшукових екзерсисів пустився в мандри. Не зупиняючись на окремих пунктах моєї плутаної подорожі, окремі відтинки якої здавалися безнадійно абсурдними і провадили найімовірніше не деінде, а тільки в безмежно закритий глухий кут, я все ж таки згадаю, як урешті наштовхнувся на нездоланну перешкоду у вигляді лихої слави швейцарської в'язниці, що її мені довелось об'їхати, так і не пробившись усередину. Ця невдача змусила мене зціпити зуби і стала по-своєму переломним моментом.

У грудні минулого року мене занесло до Носорогів – не містечка, а таки міста в околицях одного зі семи десятків географічних центрів Європи дещо східнішого її варіанту. Карпати набувають там доволі екзотичної вулканної форми, а їхні порослі горіховими й каштановими гаями відроги утворюють цілі каскади стрімкіших і лагідніших схилів, до яких протягом уже майже дев'яти сторіч ідеально ліпиться

згадане місто. Щоправда, Носорогами воно почало називатися не з моменту заснування, а щойно в часи правління двадцять шостого барона Флоріана-Августа. Себто десь наприкінці XV століття.

Помешкання, в якому ще кілька років тому нібито стаціонував Йосип Ротський, мені вдалося винайняти не відразу, хоч, як запевняв мутнувятий посередник, *за ті самі бабки*, й це в умовах теперішньої млявопливної інфляції слід було сприйняти як поки що не заслужену преференцію.

Так я став пожилцем того лише на перший погляд не дуже видатного місця. Будинок, де в моєму тимчасовому розпорядженні опинилося пів партеру, являв собою кількаповерховий зразок архітектурної непевності й усіма своїми силами вдавливався у скелясто-піщаникове, т. зв. *дику* підніжжя Замкової гори – ніби прагнув навіки зникнути, сховатися в її надрах. Мовою, що її колись називали російська, це точно звучало б як *внедриться*. Єдиною особливістю будинку міг слугувати хіба що підвал – і не сам по собі як такий, а розташований у ньому клуб. Зрештою, й той переважно простоював зачинений. Якщо ж ні, то відвідували його радше слабо. Я посидів у ньому тільки раз – першого вечора після заселення. То був один із типово старомодних гадючників, де свого часу накурили так багато, що того духу вже ніколи жодними протягами не вивітриш. Додатковою прикметою олдскульності були зубочистки – не лише на столах, поруч зі сільничкою та перечницею, але й чомусь на барній стійці. Бракувало тільки гірчичниць. Ніхто з персоналу не рвався задовольняти мою вдавано мляву цікавість. Щоправда, вдавано апатичний бармен таки дав мені витягнути із себе

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

зінання, що донедавна тут містився інший заклад, і він уявлення не має, хто туди заходив. Точніше, має саме лиш уявлення, вельми скупе: «Якісь емігранти». Місцева франківка виявилася навіть не посередньою версією цього більше ніж посереднього вина, а в інтер'єрі нічого спеціально приємного не діялося. Наприклад, у полі мого зору так і не виникло навіть і тіні чогось, що пасувало б вислову «какова маліца!». Домувивши другий келих, я заплатив і піднявся до себе нагору.

Ближче до середини місяця, коли дні робляться критично короткими й безсоромно тьмяними, особливо в партерному помешканні будинку під Замковою горою, зі мною трапилася на той час єдина містична пригода мого життя. Опрацьовуючи пополудні черговий стос документів, у жодному з яких не знаходилося нічогосінько для мене корисного, й поглядаючи за вікно на вкрай несміливі спроби снігу врешті начхати на стриманість і з усіх сил сипонуті, я мимоволі розпозіхався, а відтак вирішив, узявши паузу, трохи передімати на спокусливо доступному тапчані. Вже напівсонно провалюючись у сон абсолютний, я встиг зареєструвати нову для себе обставину: знизу, тобто з підвалу, почали долимати різного тембру й гучності звуки, що свідчили про рішуче переставлення меблів і налаштування інструментів. Можливо, ще не всіх. У будь-якому разі клубний акустик уже на повну мордувався з ударними.

Друга річ, яку я встиг, – це згадати, що нині п'ятниця і тому ввечері концерт.

Третя річ не забарилася за другою. Все було так само, як тоді. Я був не я, а Йосип Ротський. Я лежав на тому ж тапчані в його часі. Це він чув усі ті звуки знизу. Мені

Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

залишалося розчинитися в усьому подальшому. Тобто в іншому часі та дні, але так само наприкінці року і в тому ж помешканні.

Унизу так само налаштовували бас-бочку – довго, нудно й розмірено-методично. В цьому не було нічого надзвичайного. Мешкати над клубом означає певні незручності, зокрема по п'ятницях і суботах. Клуб називався «Хата morgana» (чи «Хата моргана» – обидві версії написання вживалися на рівних правах), і Йосипа Ротського нога ніколи в ньому не була. Проте він уже звик до всіх тих передконцертних шумів п'ятничного пополудня. Та й до самих концертів, чого вже там. Не все з них звучало однаково безнадійно, сказав би Йосип Ротський, якби його спитали. Проте спитати не було кому.

Гаразд, у підвалі не діялося нічого недоречного.

Зате чимось геть недоречним, якщо взагалі можливим, здався дзвінок у двері. Йосип Ротський не підходив. Ніхто, абсолютно жодна жива душа не могла його тут сьогодні потурбувати. Жодного побачення, ніяких секс-сеансів чи іншого інтиму на цю п'ятницю не планувалося. Тим не менше дзвінок розмножився на серію дзвінків, коротких і довгих, які відтак перейшли у стукіт. Незнаний гість виказував рішучу настирливість і деяку нетерплячість.

Ротський уперше пошкодував щодо дверного вічка – давно вже слід було врізати. Він трохи повагався, завмерши перед дверима. Добре тренована уява встигла розгорнути кілька новинних стрічок, де за годинку-дві промайне інфо про ще одного ліквідованого списковика. Наприклад, *вони*, бо чому б

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

і ні, припустив Ротський. Урешті, махнувши подумки рукою й подумки проказавши звичне: «Раз козі смерть!» – відчинив.

Чолов'яга по той бік дверей був передусім парфумами, інтенсивно-густою хмарою запахів. З неї пролунали його перші слова, і були вони: «Добридень, я здобич».

Рідною мовою Ротського. Що нею він протягом кількох останніх років уже й забув як користуватися.

– Добридень, я здобич.

– Вдович? – не повірив Ротський.

– Не, здобич. Але в позитивному сенсі – та, що на ловця.

Ви ловець, я здобич.

Ротський втупився в ідеальну лисину, в це лискуче коліно голови. Трохи знизу, бо він, Ротський, високим зростом не вирізнявся.

– Мирослав-Яромир Сервус, – назвав себе лисий. – Можна скорочено: Миромир або Славояр. Мирко. Або Ярко. Ми тут сусіди. Я під вами. Власник «Хата моргана». Не дуже заважаємо?

– Мило з вашого боку, – процідив Ротський.

– Так, я знаю. Може, запросите?

Парфумна хмара запливла в передпокій. Ротському здалося, що він визначив – «Gravity Master» від Клауса-Йоганна Беранже (шафран, цинамон, вечірній жасмин, зола плюс над усім – мускусний шур).

– Ваші ніздрі не брешуть. Це я навмисне: перебити сірку, – коментував лисий, посміюючись із власного жарту й упевнено просуваючись до вітальні.

Не тільки до лисини його чіплялась ідеальність. Ідеальна виголеність не залишила на лиці ні брів, ні вій. Ідеальна

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

обтислість ідеально приталеним одягом не залишила шансів для складок. А ще ж усі ті коштовні прикраси в носі, вухах, на шії, лацканах і пальцях! І кожна вимагала б дуже пильного вдивляння та символічного тлумачення.

– Я не прийшов просто знайомитись, – озирнувся гість на дещо загубленого десь позаду господаря, досягнувши кінця коридору. – В мене пропо...

Він не договорив через Едгара. Той остаточно оцінив ситуацію і з різким лопотінням вилетів зі своєї постійної заїдки на шафі. Здавалося, він зараз атакуватиме цю ідеальну лисину і дзьобом, і кігтями.

– Не бійтеся, він учений і поет. Не нападе, хоч його і збуджують ваші блискітки, – нервово запевнив Ротський, пропускаючи гостя, а з ним і крука до вітальні.

Едгар плавно сів Ротському на плече (як зазвичай, на ліве) і з жадібною цікавістю пантрував лисого візаві, що якраз плюхнувся у протилежний фотель.

– Хороший невермор, – похвалив Сервус. – Давно ви з ним?

– Два тисячоліття, – сказав Ротський, на що Сервус із розумінням кивнув.

– Пане Йосипе, – почав він, усім виглядом демонструючи, як відразу бере бика за роги.

– Можна просто Йос, – перебив Ротський.

– Чудово, Йос, – погодився гість. – Якщо вже так, то і я Меф. Але попереджаю: не Мефісто. Навіть не сподівайтесь.

– Жаль. Звідки ж тоді Меф?

– Та біс його знає. Мефодій? Мене колись так прозвали у групі анонімних пацієнтів. Там усім вигадували імена,

робочі. В нашому колі була пані Амфа, кілька Креків, старенький Джа, юна Барбі й незабутня парочка Трам та Доллі. А з мене зробили Мефодія.

– Мефодій, Меф. Годиться.

– Думаю, це через мефедрон, я на ньому тоді сидів. Полюбив його, знаєте, в теплій ванні – ну і втягнувся. Внюхався, розсмакувався. Сумно, страшно, а згадаєш... У вас, до речі, помешкання з ванною?

Ротський ще міркував, яка відповідь на таке запитання не здалася б дурною, а тим часом Едгар, не дослідивши в чужинці нічого такого, що вимагало третього ступеня настороженої близькості, знявся, цього разу ледь чутно, з улюбленого плеча й перелетів на старезний креденс у протилежному куті кімнати, звідки, втім, цілком пильно продовжував спостереження.

Йї тоді почалася розмова, що, згідно з більшістю версій, не могла протривати менше години.

Але й розмовою в чистому сенсі цей радше монологічний потік не назовеш. Говорив переважно Меф, а Йос, хоч зі самого початку знав, що на кожну пропозицію неминуче відповідь «ні», переважно слухав. Зайвою ввічливістю він, як і високим зростом, не вирізнявся, а слово «ні» (він вимовляв його *не*) вже пів життя як перебувало в його першій п'ятірці. Попри те він – о диво! – терпів і слухав, сам собі внутрішньо дивуючись, якого дідька стільки толерантності.

Йос, казав Меф, я ваш давній шанувальник, не старий шанувальник, а давній, хоч ви можете й сумніватися, чи такі взагалі де-небудь на світі полишалися. То я один із таких, а може, єдиний. Мене аж порвало всього від щастя,